

Η συμβολή του Νέαρχου Κληρίδη στην καταγραφή της λαϊκής παράδοσης

του Κωστή Κοκκινόφτα
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου

Ο Νέαρχος Κληρίδης συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πρωτοπόρους συγγραφείς βιβλίων και μελετών, που αφορούν στους θρύλους και τις παραδόσεις της Κύπρου, και συνέβαλε όσο λίγοι στην καταγραφή και διάσωση του τοπικού λαϊκού πολιτισμού. Όπως σημειώνει στην αυτοβιογραφία του, που δημοσίευσε ένα χρόνο πριν από τον θάνατό του, που συνέβη το 1969, το ενδιαφέρον του αυτό εκδηλώθηκε από τα πρώτα χρόνια του διορισμού του στο Αρρεναγωγείο της γενέτειράς του Αγρού, στα τέλη της δεκαετίας του 1910, όταν κάθε οικογένεια, με βάση τα δέσμια της εποχής, είχε αναλάβει με τη σειρά να μεριμνά στην οικία της για την καθημερινή σίτισή του. Σύμφωνα με τα γραφόμενά του, τού δόθηκε τότε η ευκαιρία να παρατηρήσει τις διάφορες εκφάνσεις του λαϊκού βίου και να συμμετάσχει σε ένα τρόπο ζωής, που παρέμενε αναλλοίωτος για αιώνες. Αργότερα δε, κατά τη διάρκεια της διδασκαλικής του εργασίας στο Δάλι, στη Λάρνακα και στη Λευκωσία, συστηματοποίησε την προσπάθεια αυτή της συλλογής πρωτογενούς ιστορικού και λαογραφικού υλικού, που αξιοποίησε στη συνέχεια στο ευρύτατης θεματικής συγγραφικό του έργο.

Ο Κληρίδης εξέδωσε συνολικά 49 σχολικά βιβλία και άλλα 27 αυτοτελή ευρείας ιστορικής, πολιτιστικής και λαογραφικής θεματολογίας, ενώ δημοσίευσε πέραν των 530 μελετών, οι περισσότερες από τις οποίες αφορούν πτυχές της κυπριακής ιστορίας και της λαϊκής ζωής. Όπως διαπιστώνουμε από τον εκτενή κατάλογο με την εργογραφία του, που επίσης δημοσίευσε ένα χρόνο πριν από τον θάνατό του, μεγάλο μέρος από το έργο του, και ειδικότερα αυτό που αφορά στον λαϊκό πολιτισμό, έχει στο επίκεντρό του την περιοχή της καταγωγής του, την Πιτσιλιά, και αποτελεί, προφανώς, απαύγασμα προσωπικών βιωμάτων του με ορισμένες πτυχές του να σχετίζονται με ιστορικές και θεωρητικές προσεγγίσεις των τοπικών παραδόσεων.

Όπως είναι γνωστό, η τάση που παρατηρήθηκε από τον 19ο αιώνα στην Ελλάδα για την καταγραφή και μελέτη πτυχών της λαϊκής ζωής δεν άφησε ανεπηρέαστη την Κύπρο. Ήδη, το 1835, ο Κύπριος αγωνιστής του 1821 Χαράλαμπος Μάλης καταγράφει, σε τρεις επιστολές του προς τον Κωνσταντίνο Οικονόμο τον εξ Οικονόμων, κυπριακό λαογραφικό και γλωσσικό υλικό. Αλλά και άλλοι λόγιοι, όπως ο Αρχιμανδρίτης Ιερώνυμος Μυριανθέας, ο οποίος δημοσίευσε μελέτη για τις κυπριακές λέξεις το 1862-63, ασχολούνται με ζήλο για το θέμα και τη σύνδεση της λαϊκής παράδοσης της Κύπρου με τον αρχαίο ελληνικό κόσμο και το βυζάντιο. Οι περισσότεροι επικεντρώνουν τις έρευνές τους κυρίως στη γλώσσα, γιατί σε αυτήν ανευρίσκονται ευκολότερα τα στοιχεία της διαχρονικής ενότητας του Ελληνισμού.

Θεμελιωτής, όμως, των κυπριακών λαογραφικών σπουδών αναδείχθηκε ο Αρκάδας σχολάρχης της Λάρνακας Αθανάσιος Σακελλάριος, ο οποίος συγκέντρωσε πολύτιμο υλικό στο έργο του «Κυπριακά», που αρχικά εξέδωσε σε δύο τόμους, το 1855 και το 1868, και επανέκδωσε, σε εμπλουτισμένη μορφή, και πάλι σε δύο τόμους, το 1890 και το 1891. Έκτοτε δημοσίευσαν ανάλογες εργασίες και πολλοί άλλοι ερευνητές και συγγραφείς, κυρίως εκπαιδευτικοί, όπως τον 19ο αιώνα ο Γεώργιος Λουκά, και στον 20ό, αρχικά ο Σίμος Μενάρδος, ο οποίος έδωσε νέα ώθηση στη μελέτη της κυπριακής διαλέκτου, ο Ιωάννης Χατζηιωάννου με την έκδοση του πρώτου κυπριακού λαογραφικού περιοδικού, ονόματι «Κύπρος», το 1911, ο Μικρασιάτης Ιωάννης Συκουτρής, ο Ξενοφών Φαρμακίδης και άλλοι. Ανάμεσά τους, ξεχωριστή θέση κατέχει ο Νέαρχος Κληρίδης, ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος στην καταγραφή και δημοσίευση των λαϊκών στοιχείων του βίου των Κυπρίων, των τοπικών ηθών και εθίμων, των δρύλων και των παραδόσεων.

Όπως αναφέρει σε προλόγους των έργων του, και εμβόλιμα σε πολλά από αυτά, βασική επιδίωξή του ήταν να συμβάλει με τις σχετικές δημοσιεύσεις του στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας των αναγνωστών του, προσφέροντας εκδόσεις, που θα ενίσχυναν τα λαϊκά έθιμα, τα οποία καθοδηγούν στην καθημερινότητα και στην πορεία της ζωής. Επεξηγούσε ακόμη, ότι οι δρύλοι και οι παραδόσεις, που διασώθηκαν ανάμεσα στους κατοίκους, ήταν οι βασικοί πυλώνες της διαφύλαξης της ελληνορθόδοξης ταυτότητας, γι' αυτό και θεωρούσε υποχρέωσή του την καταγραφή και διάσωσή τους.

Στα πλαίσια αυτά, εκτός από τις αυτοτελείς εκδόσεις, ο Νέαρχος Κληρίδης δημοσίευσε αρκετές μελέτες, που αφορούν τόσο σε έθιμα του κύκλου της ζωής, όσο και του εκκλησιαστικού εορτολογίου. Επίσης, πολλές άλλες σχετίζονται με τα λαογραφικά των μηνών, όπου ο Κληρίδης επικέντρωσε το ενδιαφέρον του στις θρησκευτικές εορτές και στα έθιμα των δώδεκα μηνών του χρόνου. Ακόμη, αρκετές μελέτες του αφορούν σε θέματα, που έχουν αντικείμενό τους πτυχές του λαϊκού βίου, όπως αυτές για τα έθιμα του Πάσχα, του Δωδεκαημέρου, της γιορτής του Αγίου Λαζάρου, της Καθαράς Δευτέρας και της Αποκριάς. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο Κληρίδης δεν περιορίζεται στην καταγραφή και εξιστόρηση των ανωτέρω εθίμων, αλλά προχωρεί και στην ερμηνεία τους και αναφέρεται στο βαθύτερο νόημά τους, που σχετίζεται με πανανθρώπινες αξίες, όπως της αλληλοστήριξης και της φιλανθρωπίας. Μεριμνήσε δε, ώστε οι καταγραφές αυτές να περιληφθούν και στα σχολικά βιβλία, τα οποία εξέδωσε κατά την Αγγλοκρατία και στα πρώτα χρόνια της Ανεξαρτησίας, επιδιώκοντας με τον τρόπο αυτό να παράσχει στους νεαρούς μαθητές τη δυνατότητα να γνωρίσουν, τόσο τον τόπο τους, όσο και τις αξίες και τα ιδανικά, στα οποία στηρίχθηκε ο τρόπος του βίου των προγόνων τους.

Ο Κληρίδης εργάστηκε για χρόνια με ζήλο και πάθος για την καταγραφή του λαϊκού πολιτισμού της Κύπρου και των δρύλων και παραδόσεων των κατοίκων της, επιτελώντας εθνικό έργο και διασώζοντας από τη λήθη τα πνευματικά τους επιτεύγματα. Ο πρωτοπόρος αυτός μελετητής της λαϊκής ζωής κατέγραψε έθιμα

και παραδόσεις, διέσωσε έργα της θρησκευτικής παράδοσης, κατέγραψε μύθους, γιατροσόφια και πολλά άλλα, που προβάλλουν την πνευματική φυσιογνωμία της ιδιαίτερής μας πατρίδας. Το συσταθέν πριν από μερικά χρόνια από τους απογόνους του «Πολιτιστικό Ίδρυμα Νέαρκος Κληρίδης» έφερε ξανά στο προσκήνιο, με τις επανεκδόσεις αυτοτελών βιβλίων του, το έργο του σπουδαίου αυτού δασκάλου, συμβάλλοντας στην ευρύτερη διάδοσή του και καθιστώντας δυνατή την αξιοποίησή του από τη σύγχρονη έρευνα.

Βιβλία, όπως αυτά με τίτλο «Κυπριακά Δημοτικά Τραγούδια», «Θρύλοι και παραδόσεις της Κύπρου», «Χωριά και πολιτείες της Κύπρου», «Μοναστήρια στην Κύπρο», «Κυπριακά παραμύθια», «Συμβολή στην ιστορία της Πιτσιλιάς» και άλλα, που ήταν εδώ και χρόνια εξαντλημένα, σήμερα είναι πλέον προσιτά σε κάθε ενδιαφερόμενο, χάρη στην εκδοτική δραστηριότητα του Ιδρύματος και στη γενναιοδωρή χορηγία των μελών του. Είναι, ωστόσο, σημαντικό, εάν υπάρχει η δυνατότητα, το σπουδαίο αυτό εκδοτικό πρόγραμμα να επεκταθεί και στην επαναδημοσίευση σε συλλογικούς τόμους των δεκάδων εξαιρετικού ενδιαφέροντος άρθρων του Κληρίδη, που βρίσκονται διάσπαρτα σε εφημερίδες και περιοδικά, όπως για παράδειγμα στο Δελτίο των «Κυπριακών Σπουδών», στα «Κυπριακά Γράμματα», στον «Συνεργατιστή», και αλλού. Θα είναι μια σπουδαία συμβολή στον πολιτισμό και στα ελληνικά γράμματα.

Ο Γιώργος, η Δέσπω, και το ζεύγος Συμεωνίδη στο σπίτι τους στην Κυθρέα.